

Plattform för syntolkning

organiserad och automatisk

Innehåll:

Plattform för syntolkning

Inledning.....	3
Definitioner	3
Avgränsningar och innehåll.....	4
Olika typer av organiserad syntolkning	5
Kompetens	6
Kvalitetskrav	6
Finansiering	7
Tips för vidare läsning	8

Riktlinjer kring syntolkning

Definition av syntolkning	9
Avgränsningar	9
Kompetens	9
Manus och förberedelser	10
Introduktion	10
Syntolkningens innehåll och utformning....	11
Syntolkningens ljud.....	12
Distribution av syntolkning	12
Källor och inspiration	12

Plattform för syntolkning

Inledning

Synskadades Riksförbund (SRF) företräder personer med synskador i Sverige.

Målgrupp

Den här plattformen vänder sig till alla som är intresserade av syntolkning och som kan ha anledning att tillhandahålla syntolkning i sin verksamhet för att göra den tillgänglig för blinda och synsvaga personer utifrån artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Definitioner

Syntolkning

Syntolkning innebär att med ord beskriva visuell information för personer som är blinda eller har nedsatt synförmåga.

Förbundet Sveriges Dövblinda (FSDB) definierar syntolkning som ”att beskriva bland annat miljö, personer, händelser, relationer, sociala samspel och atmosfär i nära anslutning till ledsagning och tolkning av vad som sägs”.

Syntolkning är en riktad informationsinsats med tanke på den som inte ser, en form av så kallad tilläggsinformation.

Begrepp som är självklara för den som ser kan behöva beskrivas och förklaras i detalj för den som inte ser någonting alls eller har kraftigt nedsatt synförmåga.

Syntolkning kan ske i många olika situationer. Det kan röra sig om att få beskrivet vad som händer i en film, exempelvis minspel, känslouttryck, kroppsspråk, klädsel eller vilken person som talar. Det kan gälla en miljöbeskrivning av torget hemmavid, hur kläder ser ut vid inköp eller vad som händer i klassrummet en vanlig skoldag.

Syntolkning kan ske i realtid eller vara inspelad, så kallad ljudspårsyntolkning (av biofilmer, dvd-filmer eller tv-program).

Syntolkning kan göras organiserat för en grupp. Målgruppen kan vara alla synskadade som är intresserade (exempelvis tv-sändningar). Det kan gälla en begränsad målgrupp (exempelvis ett kulturevenemang där biljetter krävs eller under en föreningsaktivitet).

Syntolkning kan även göras åt en enskild person i form av vardagssyntolkning eller i samband med utbildning eller arbete. Det kan också gälla om en enda person vill besöka en utställning, en teater, ett idrotts-evenemang eller liknande.

Syntolkningsanläggning

En syntolkningsanläggning används för syntolkningar som görs i realtid på samma plats som målgruppen befinner sig, exempelvis syntolkning av film, teater eller idrottsevenemang. Anläggningen består av en mikrofon och en sändare som syntolken använder samt ett antal mottagare och headset som åhörarna använder för att ta del av syntolkningen. Ofta används simultantolkningsanläggningar som syntolkningsanläggningar.

Verbalisering

Ett närbesläktat begrepp är verbalisering. Det innebär att beskrivningar av omgivningen sker som en integrerad del av en aktivitet. Exempelvis kan en lärare läsa vad som står på en powerpointpresentation för hela klassen.

I en tv-sändning kan ett nyhetsankare säga namnen på dem som intervjuas i ett reportage, även om det visas som text.

Synskada

Synskadad är den som har svårt att läsa eller svårt att orientera sig med hjälp av synen. De flesta kan svagt skönja färger och föremål eller ser med starkt begränsat synfält. Andra har svårigheter när det är mörkt eller när det är starkt solsken. Begreppet synskadad omfattar både gravt synskadade, blinda och synsvaga personer. Gravt synskadade eller blinda saknar syn eller kan skilja mellan ljus och mörker. Synsvaga har nedsatt syn som inte kan korrigeras med glasögon. Gränsen mellan att vara gravt synskadad och synsvag är flytande och kan variera i olika situationer utifrån bland annat väder- och ljusförhållanden. Såväl blinda som synsvaga personer kan vara i behov av syntolkning.

Ibland används även begreppen synnedsättning och blindhet.

Avgränsningar och innehåll

Den här plattformen behandlar organiserad syntolkning som vänder sig till en grupp av personer. Vi behandlar även automatisk syntolkning. Så kallad vardagssyntolkning som vänder sig till en individ på fritiden, i arbetet eller i utbildningssituationer diskuteras i ett annat sammanhang.

Vi redogör för de typer av syntolkning som Synskadades Riksförbund känner till. Vi ger också vår syn på hur ansvarsfördelning avseende finansiering, administration och utförande bör se ut. Vi tar även upp vilken kompetens en syntolk bör ha.

Som bilaga medföljer SRF:s riktlinjer för syntolkning av film, bio och tv. Vi tror att dessa riktlinjer även kan vara en bra utgångspunkt vid andra former av syntolkning, bland annat teater. Dock är riktlinjerna inte fullt tillämpbara inom dessa områden.

Olika typer av organiserad syntolkning

Syntolkning sker till en grupp av personer, antingen till vem som helst eller till en avgränsad grupp. Organiserad syntolkning kan ske i realtid, alltså medan en viss händelse pågår, medan en film spelas upp eller i efterhand, i form av ljudspårssyntolkning.

Syntolkning av tv-program

Syntolkning av tv-program kan antingen ske i realtid eller i form av ett ljudspår som är förinspelat.

Syntolkningen av tv-program sänds oftast ut samtidigt som den vanliga tv-sändningen. Det görs antingen via en play-tjänst eller via en av SVT:s kanaler. Det förekommer även att den syntolkade versionen sänds i efterhand i vanlig tv, och inte samtidigt som den vanliga tv-sändningen.

SRF anser att det alltid ska gå att ta del av syntolkningen med en vanlig tv-mottagare, utan tillsatser, samtidigt som det vanliga tv-programmet sänds. Det är viktigt att den som är synskadad kan ta del av tv-program på lika villkor som andra.

Syntolkning av biofilmer, strömmande filmer med mera

Syntolkning av filmer i biosammanhang sker vanligen numera i form av ljudspårssyntolkning som är förinspelad. Ljudspåren spelas upp med hjälp av en speciell mobilapp som biobesökaren har installerad i den egna mobiltelefonen. Det går även att tillhandahålla ljudspåren via en syntolkningsanläggning (se nedan) för den som saknar en kompatibel mobiltelefon.

Dessa ljudspår kan även vanligtvis synkas mot on demand-utgåvor, dvd-utgåvor av filmerna eller om filmerna sänds i tv.

Biofilmer kan även syntolkas av en syntolk via en syntolkningsanläggning. Syntolken tolkar på plats i biografen under själva filmvisningen. Biobesökarna tar då del av syntolkningen genom headset.

Teater, musikaler och övriga kulturevenemang

Teater, musikaler och övriga kulturevenemang kan direktsyntolkas med hjälp av en syntolkningsanläggning och en syntolk, se avsnittet om filmer ovan.

Idrottsevenemang

Syntolkning av idrottsevenemang sker i realtid. Det är vanligt att en sportkommentator som jobbar med att referera idrottsevenemang i radio anlitas. Återutsändning av Sveriges Radios webbsportsändningar genom en syntolkningsanläggning förekommer också.

Automatisk syntolkning

Webbsideutvecklare och app-utvecklare bör integrera automatisk syntolkning med hjälp av artificiell intelligens (AI) i sina produkter och tjänster. På sikt bör även skärmläsare som använder talsyntes och punktskrift ha automatisk tolkning av bilder med hjälp av artificiell intelligens. Tekniken på detta område är under snabb utveckling. Flera intressanta tjänster från bland annat Microsoft och Facebook lanseras i skrivande stund.

Den automatiska syntolkningen får inte ersätta den mänskliga syntolkningen. Den utgör endast ett komplement. Än så länge kan den automatiska syntolkningen inte avgöra vad som är väsentligt i en bild.

Kompetens

Vid all form av ljudspårssyntolkning och syntolkning av tv-program ska syntolken ha genomgått en syntolkningsutbildning på en folkhögskola, en högskola eller ett universitet. Långvarig praktisk arbetslivserfarenhet av professionell syntolkning kan motsvara ovanstående krav om arbetslivserfarenheten kan styrkas.

För att få produktionsstöd för syntolkning (se nedan) ska den som ansöker om stödet kunna uppvisa intyg på att syntolken har genomgått en relevant utbildning.

Så långt som möjligt bör också syntolkare som genomför direktsyntolkningar ha samma kompetens.

Kvalitetskrav

Riktlinjer

SRF har tagit fram riktlinjer för hur syntolkning av film, tv-sändningar och teater bör ske. De medföljer som bilaga till denna plattform.

Tillgänglighet och användbarhet

Det är ytterst viktigt att de mobilappar och andra distributionssätt som används för ljudspårssyntolkning är tillgängliga och lättanvända. Det är fritt att tillverka en syntolkningsapp.

Vi anser att Svenska Filminstitutet, som ansvarar för distributionen

av syntolkningsspåren, ska säkerställa tillgängligheten och användbarheten genom att en tillgänglighets- och användbarhetsvalidering ska vara obligatorisk.

Finansiering

Den organiserade syntolkningen ska, som huvudregel, finansieras av arrangören, med utgångspunkt i ansvars- och finansieringsprincipen.

Syntolkning av tv-sändningar

Tv-bolagen ska anslå medel för syntolkning inom sin budget. Så görs redan i dag.

Syntolkning av filmer

Filmbolag kan i dagsläget få stöd för att framställa förinspelade syntolkningsspår från Filminstitutet.

På sikt bör det särskilda stöd som finns i dag inordnas i det allmänna produktionsstödet. För att allmänt produktionsstöd ska kunna ges till en film ska syntolkning vara obligatoriskt. Det bör göra att antalet syntolkade filmer ökar. I Norge är numera syntolkning obligatoriskt för filmer som får statligt produktionsstöd.

Studieförbund och ideella föreningar

Studieförbund och ideella föreningar som vill ordna gruppsyntolkningar med hjälp av förinspelade ljudspår eller genom att en syntolk tolkar filmen på plats i realtid om förinspelat ljudspår inte finns ska kunna söka särskilt stöd till detta från Filminstitutet även framöver.

Under en övergångsperiod ska det också vara möjligt att få stöd för att arrangera syntolkning i realtid för filmer som har förinspelade ljudspår. Stöd kring att använda den nya tekniken med förinspelade ljudspår ska också kunna ges.

Museer

Museer bör ta fram förinspelade ljudspår som beskriver museiföremålen inom ramen för sin ordinarie budget. Museerna bör också finansiera utbildningar för museiguider i att syntolka.

Museer bör också kunna erbjuda syntolkning i samband med visningar, om den som är i behov av det har beställt syntolkning i förväg.

Teaterföreställningar, musikaler och idrottsevenemang

Större kulturinstitutioner och idrottsarenor bör ha inbyggd syntolkningsutrustning i arenan/anläggningen. Landstingets tolkcentraler bör kunna tillhandahålla syntolkningsutrustning i de fall utrustning inte finns där aktuellt evenemang äger rum.

Om en aktivitet är icke-kommersiell och ordnas, exempelvis av en ideell förening, bör det vara möjligt att söka syntolkningsbidrag från landsting/regioner.

Tips för vidare läsning

Jana Holsanova, Cecilia Wadensjö och Mats André Syntolkning: Forskning och praktik (Myndigheten för tillgängliga medier och Lunds universitet 2016): http://www.mtm.se/contentassets/5d05fc-0fa30f4bde8855429641085750/rapport_syntolkning_2016.pdf

Riktlinjer kring syntolkning

Definition av syntolkning

Syntolkning innebär att med ord beskriva visuell information för personer som är blinda eller har nedsatt synförmåga. Förbundet Sveriges Dövsblinda (FSDB) definierar syntolkning som ”att beskriva bland annat miljö, personer, händelser, relationer, sociala samspel och atmosfär i nära anslutning till ledsagning och tolkning av vad som sägs”. Syntolkning är en riktad informationsinsats med tanke på den som inte ser, en form av så kallad tilläggsinformation.

Begrepp som är självklara för den som ser kan behöva beskrivas och förklaras i detalj för den som inte ser någonting alls eller har kraftigt nedsatt synförmåga.

Syntolkning kan ske i många olika situationer. Det kan röra sig om att få beskrivet vad som händer i en film, exempelvis minspel, känslouttryck, kroppspråk, klädsel eller vilken person som talar. Det kan gälla en miljöbeskrivning av torget hemmavid, hur kläder ser ut vid inköp eller vad som händer i klassrummet en vanlig skoldag.

Syntolkning kan ske i realtid eller vara inspelad, så kallad ljudspår-syntolkning (av biofilmer, dvd-filmer eller tv-program).

Syntolkning kan göras organiserat för en grupp. Målgruppen kan vara alla synskadade som är intresserade (exempelvis tv-sändningar). Det kan gälla en begränsad målgrupp (exempelvis ett kulturevenemang där biljetter krävs eller under en föreningsaktivitet).

Syntolkning kan även göras åt en enskild person i form av vardags-syntolkning eller i samband med utbildning eller arbete. Det kan också gälla om en enda person vill besöka en utställning, en teater, ett idrottsevenemang eller liknande.

Avgränsningar

Dessa riktlinjer avgränsar sig till organiserad syntolkning som sker publikt inför en heterogen grupp där det inte går att ta hänsyn till individuella behov. Riktlinjerna gäller i första hand film och tv. De bör också kunna vara tillämpliga inom andra områden, till exempel teater.

Kompetens

En person som syntolkar ett förinspelat ljudspår ska alltid ha genomgått en syntolkningsutbildning på folkhögskola, högskola eller universitet. Utbildningen ska ha godkänts av Synskadades Riksförbund (SRF). Långvarig praktisk arbetslivserfarenhet av professionell syntolkning

kan motsvara ovanstående krav om arbetslivserfarenheten kan styrkas.

Produktion av syntolkning kan få bidrag från Filminstitutet. Inför bidragsansökningar ska filmbolagen behöva redovisa vilken kompetens syntolkarna har.

Det är eftersträvansvärt att även syntolkar som direktsyntolkar på plats för en publik (livesyntolkar) har genomgått en sådan utbildning.

Manus och förberedelser

Om det är fråga om en ljudspårssyntolkning som är förinspelad, ska ett manus alltid göras. Inför ett manusskrivande ska den som tar fram manuset se den aktuella filmen flera gånger. Manuset ska stämmas av med någon som inte har varit involverad i framtagandet.

När livesyntolkning görs behöver inte ett manus tas fram. Däremot är det mycket viktigt att syntolken ser det som ska tolkas flera gånger i förväg om det är möjligt så att hen är väl insatt i handlingen.

Vi avråder generellt från översättning av utländska syntolkningsmanus. Det har visat sig vara svårt att anpassa det på ett bra sätt till ett annat språk (jfr Pedersen i: Holsanova sid. 56). Även kulturella skillnader kan göra att syntolkningen måste se olika ut i olika länder. (Jfr ITC:s riktlinjer). I ett land kan exempelvis en viss plats vara känd för alla, medan den för publiken i ett annat land kan vara helt okänd och därför behöva förklaras.

Om ett syntolkningsspår trots detta ska översättas måste kulturella skillnader tas i beaktande. Syntolkningen måste anpassas till det aktuella språket, precis som när en bok översätts.

Introduktion

En introduktion ska alltid göras som talar om vad filmen handlar om, om filmens karaktärer och miljöer. Ibland kan det också vara viktigt att belysa sådant som är speciellt viktigt för en viss films handling. Om exempelvis en film handlar om hur personer som är kortväxta diskrimineras i samhället är det bra att redan från början veta vilka av personerna som är kortväxta.

Om det är fråga om en livesyntolkning ska introduktionen ske cirka en kvart före filmen börjar. Om det är fråga om en ljudspårssyntolkning ska introduktionen finnas tillgänglig i form av ett separat ljudspår som går att ladda hem oberoende av syntolkningsspåret. Den teknik som används för ljudspårssyntolkning i Sverige gör det inte möjligt att starta syntolkningsspåret före filmljudet har startat. Ljudspåret synkroniseras nämligen med filmens ljud.

Tv-bolag ska också tillhandahålla ljudspårsintroduktioner i form av separata ljudspår.

Syntolkningens innehåll och utformning

Det råder alltid olika önskemål från person till person om exakt vad syntolkningen ska innehålla. Det beror på skilda intressen. Det kan också ha betydelse ifall en person är synskadad sedan födelsen eller om personen har blivit synskadad i vuxen ålder samt om hen ser lite eller helt saknar synförmåga. Andra förutsättningar och intressen kan också styra (jfr Larsson i: Holsanova sid. 73).

Detta är givetvis svårt att ta hänsyn till vid en ljudspårssyntolkning eller livesyntolkning.

Syntolkningen ska beskriva den huvudsakliga handlingen/följa den röda tråden i filmen samt spegla filmens karaktärer. Syntolken ska ha ett neutralt förhållningssätt så att tittaren så långt som möjligt får göra sina egna tolkningar och skapa sina egna bilder.

Det är viktigt att syntolkningen fokuserar på det som är väsentligt för handlingen eller det sammanhanget. Det som inte tillför något väsentligt måste utelämnas för att den huvudsakliga handlingen ska kunna beskrivas.

Eftersom tolkningen inte får ske under dialoger, finns kraftiga begränsningar beträffande vad som kan tolkas. Exempel: Det är i normalfallet inte väsentligt att beskriva om en person visas i närbild eller långt bort. Däremot är det viktigt att nämna om handlingen byter rum eller tid, exempelvis plötsligt hoppar tre veckor tillbaka i tiden (Filminstitutets riktlinjer).

Eftersom det ofta kan vara svårt att känna igen röster är det viktigt att upprepa vem som säger vad genom att använda personernas namn.

Det är viktigt att det inte blir för långa pauser i syntolkningen om det inte förekommer några dialoger. Det gäller även om det inte händer något speciellt. Tittaren kan då börja undra vad som händer.

Syntolkningen får i normalfallet inte göras samtidigt som talade moment i filmen. Ett undantag är dock om en dialog förs på ett annat språk än svenska. Då ska en översättning av dialogen läsas upp om filmen är textad och den övervägande delen av filmen är på svenska. Dialogen ska inte sammanfattas. Bland annat Filminstitutets riktlinjer om ljudspårssyntolkning ger viss möjlighet till dialogsammanfattningar.

Även skyltar och annan text som förekommer i filmen ska läsas upp. Det gäller också för- och eftertexter, i den mån det är praktiskt möjligt.

Syntolkningens ljud

Vid ljudspårssyntolkningar ska syntolkningsljudet regleras utifrån filmljudet, teaterljudet etcetera. Om ljudet är högt måste syntolkningsljudet tillfälligt höjas. Om det är fråga om ett syntolkningsspår på en dvd-film eller ett syntolkningsspår för en tv-produktion bör även filmljudet kunna justeras.

Distribution av syntolkning

Distributionen av syntolkning måste ske på ett sätt som gör att det är enkelt för användaren att ta till sig syntolkningen. Distributionen måste vara stabil och pålitlig.

Källor och inspiration

Filminstitutets riktlinjer för ljudspårssyntolkning (2015),
Riktlinjer från Independent Television Commission (ITC) (2000)
Antologin Syntolkning: forskning och praktik av Jana Holsanova m.fl.
(Myndigheten för tillgängliga medier och Lunds universitet 2016)

Synskadades Riksförbund är landets företrädare för personer med synnedsättning.

Detta material finns i följande versioner: på papper i tryckt text, som punktskrift, som word-fil, samt inläst på CD i DAISY-format. Beställs hos SRF Kontorsservice, tel: 08-39 90 00 eller via e-post: kontorsservice@srf.nu

Synskadades Riksförbund · 122 88 Enskede
tel: 08-39 90 00 · fax: 08-39 93 22
info@srf.nu · www.srf.nu

Stöd gärna vårt arbete.
Pg 90 00 90-2